

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת מכות - דף יז יח

ירוחם (נמיב' ח"ד) נראה דהוי איסור דרבנן. ואם מצד "חשיבות" הרי יש כאן מלאכה גמורה של כותב אות אחת (כל המכר בלא הנידון של מכה בפטיש).

נושא: טבל. ביכורים לפני קריאה והנחה. אכילת קרבן קודם זריקה, חוץ לקלעים ועוד.

מלקות באכל טבל, לדעת ר"ש שיעורו בכל שהוא, ואמר לרבנן שהתכוון לאוכל כבירה, ורבנן בכזית. אמר רב ביבי בשם ר"ל נחלקו בבירה של חיטה אם יש בה חיוב למרות שאין בה כזית, אבל במקום לכ"ע החיוב בחיטה. לדעת רבי ירמיה בשם ר"ל, נחלקו אף במקום ולדעת ר"ש חייב בכל שהוא. ושואלת הגמ' על רבי ירמיה מדברי המשנה שמבאר ששאל ר"ש את רבנן אם לא מודים לו בגמלה שחייב למרות שאין בה כזית, ואמר לו כיון שהיא בריה, ואמר להם שכונתו הייתה לחיטה שהיא בריה. אמר ר"ש שאמר ר"ש לדבריהם של רבנן, לשיטתו יש חיוב בכל שהוא אפילו במקום, אלא שידיו לו רבנן באוכל חיטה שיתחייב כאשר אוכל בריה. ורבנן סברו שאין לדמות חיטה לנמלה, נמלה היא בריה חשובה שיש בה נשמה, משא"כ חיטה. ולמדו בברייתא כדברי רבי ירמיה, אמר ר"ש בכל האיסורים שיעור כל שהוא למלקות, ואמרו "כזית" לגבי חיוב קרבן. עוד לאויים שיש בהם מלקות (המשך לדף י"ז) לג. כהן שאכל ביכורים לפני קריאת שם. לך. אכל קדשי קודשים מחוץ לקלעים. לה. אכל קודשים קלים או מעשר שני מחוץ לחומת ירושלים. לו. שבר עצם בקרבן פסח טהור. אבל אם נותר בקרבן פסח, או ששבר עצם בקרבן פסח טמא, אינו לוקה. בשלוח הקן נטל את האם ואת הבנים, לדעת רבי יהודה לוקה ואינו משלח את האם. לדעת רבנן משלח את האם והבנים לוקה כיון שזה לאו הניתק לעשה, והכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבים עליו.

אמר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן, המשנה שאמרה שיש לאו אם אכל הכהן ביכורים קודם קריאת שם זה דעת ר"ע אבל לדעת רבנן ההנחה בביכורים מעכבת, אבל הקריאה אינה מעכבת. ר"ח חידש שר"ע סבר כ"ש ולכן לא אמר שהמשנה כדברי ר"ש, "לא תוכל לאכל בשערך מעשר דגןך ותרשך ויהרך ובכרת בקרבן וצאנך וכל דגך אשר תדר ונדבתך ותרומת ידך", דרש ר"ש "ותרומת ידך" אלו ביכורים, אין צורך לחדש שאוכל ביכורים מחוץ לחומה יש מלקות שהרי נלמד ממעשר הקל, אלא בא ללמד על האוכל ביכורים קודם הקריאה שלוקה. ונדבותיך היינו תודה ושלמים, ללמד חיוב מלקות לאוכל קודם זריקה, וביבכותי הכוונה לבכור, ללמד על זר שאכל בכור אפילו לאחר זריקה שלוקה. "בקרר וצאנך" הכוונה לחטאת ואשם, לאוכל מחוץ לקלעים שזה זריקה שלוקה. "נדריך" הכוונה לעולה, לחייב מלקות את האוכל לאחר זריקה בפנים. אמר רבא, אשה המתפללת על בן שתתפלל שיהיה לה בן כרבי שמעון, ואם לא כרבי שמעון שלא תלך. ואמר רבא, אשה פירכא לדרשתי לו ר"ש, שהרי אמר שיש חומרה לביכורים במה שהם איסורים לדורים, משא"כ מעשר חמור שאסור לאונן. וחומר על תודה ושלמים שיש בהם מות דמים והקטרת איברים לגבי מזבח, מאידך יש חומרה במעשר שאצרך חילול על כסף צורה. וחומרת בכור שקדשתו מרחם, משא"כ בתודה ושלמים, אבל יש חומרה בתודה ושלמים שיהיה בהם סמיכה, נסיכים, גנופת חזה ושוק. וחומרת של חטאת ואשם כלפי בכור שהם קודשי שיהיה בהם בכור חמור שקדשתו מרחם. חומרה של עולה שהיא כליל, מאידך חומרה של חטאת ואשם שבאים לכפרה. והקרבנות תודה ושלמים בכור חמורים שיש בהם אכילת מזבח ואכילת אדם, משא"כ עולה יש בה רק אכילת מזבח.

ומה שרבה שיבת את ר"ש ואמר שאשה המתפללת על בן שתתפלל שיהיה כר"ש משום שר"ש דרש כהונן סיסת את הפסוק והתחיל לדרוש מטופין, שאם היה דורש מתחילתו מבכרות היה נדרש לקודם זריקה, ולא יוכל לדרוש ק"ו מתודה ושלמים וכו'. **שואלת הגמ' לדעת ר"ש** איך יש חיוב מלקות, הרי אין למוי שסבר שעונשים מן דין, אולם אין מזהירין מן הדין. **מבשרת הגמ'** ש"ש יש חיוב מלקות אלא אמר שיש איסור דבר. **שואלת הגמ'** והרי רבא אמר שזו האוכל מן העולה קודם זריקה יש בו מלקות לשיטת ר"ש לוקה ה', **מבשרת הגמ'** שיונות רבא שיהיה חמשה איסורים אולם לא התכוון למלקות. **דוחה הגמ'** מהרה במשנה התבאר חיוב מלקות כלפי אוכל ביכורים קודם קריאה וכו'. **מבשרת הגמ'** שיהיה מלקות. **והנחתו** היות והתורה כתבה פעמיים את הפרטים שיש בהם איסור, אי"כ למד ר"ש שהגאון בפסוק "לא תוכל" מייחד ללאו לכל אחד ואחד (ואינו מוגדר לאו שבכללות שאין לוקים עליו, ביאר רש"י היות ומפורט הכל).

ביעקב דברי רבא שזר שאכל מקרבן עולה לפני זריקה מחוץ לחומה לוקה ה' לדעת ר"ש (א. אוכל קודשים מחוץ לחומה. ב. חוץ לקלעים. ג. לפני זריקה דם. ד. עולה. ה. זר שאכל קודשים). **מסקנת הגמ'** (לביאור של הריטב"א) שרבא מנה רק את הלאויים של הפסוק "לא תוכל לאכל בשערך", ויש לאו נוסף כדעת ר"א "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל", שיש לא תעשה על דבר שעניינו כליל נחמבת. **לא לוקה מצד** "וזר לא יאכל קודשי" היות ולא ראוי לכניסה בכלל. **לא לוקה מצד** "ובשר בשדה טרפה לא יאכלו" כיון שפסוק זה אוסר בשר שבפנים הוא ראוי לאכילה, וכאן אוסר באכילה אף בפנים. **לא לוקה מצד דברי ר"א** "לא יאכל כי קדשי", כיון שלא היה ראוי לאכילה אף קודם הפסוק. **ונשאלת הגמ'** כאמור שכן יש מלקות מחמת "כליל" ונחלקו הראשונים האם דברי הגמ' שרבא אמר רק לגבי הפסוק שהביא ר"ש, דוחה את כל היתרוצים או לא. ע"י ריטב"א ערוך לנר, כוס ישועות ועוד).

אמר רב גידל בשם רב, כהן שאכל חטאת ואשם קודם זריקה לוקה שנאמר "ואכלו אותם אשר כופר בהם" היינו היתר אכילה לאחר כפרה, ולאום מכלל עשה מונדל לאו. **תמה רבא**, אם לאו הבא מכלל עשה מונדל כלאו, מדוע אסרה תורה מי שאינו מפרים פרסה ושופע וסעט, לאחר שכבר נאמר "וכל בהמה מפרסת פרסה ושופעט שסע שתי פרסות מעלת נרה בבמהה אותה תאכל". **אלא אמר רב גידל בשם רב**, זר שאכל חטאת ואשם קודם זריקה, דווקא אם יש היתר אכילה לכהן יש מלקות בזה, ואם לא היה כפרה ולא היה היתר אכילה לכהן אין מלקות בזה. **אמר רבי אליעזר בשם רבי אשיאי**, הנחת הביכורים מעכבת ואסור לכהן לאכול קודם הנחה, אבל אין הקריאה מעכבת. **ומתמה הגמ'** מהה שיש ר"א ביכורים שמתירם קודם סוכות ולא הביאים קודם החג, וירקבו **והבינה הגמ'** משום שלא נקרא עליהם שהרי אין קוראים פרשת ביכורים אחר החג, אי"כ מבאר שקריאה מעכבת. **דוחה הגמ'** אין קריאה מעכבת אולם אמר רבי דייא כל הראוי לביעה אין בילה מעכבת בו, היינו כיון שנראה לקריאה צריך שיהיה אפשרות לקרא, אף אם לא יקרא יהיה כשר.

רבי אחא בר יעקב נביח בשם רבי אסי בשם ר' יוחנן, שקריאה אינה מעכבת, והקשה לו שהרי אמר ר' יוחנן לרבי אסי בשם ר' יוחנן, הנה קריאה מותרים באכילה משעה שקרא, ואלו שאין בהם קריאה מותרים משעה שראו פני הבית. **מבשרת הגמ'**, שאמר ר' יוחנן בדעת ר"ש שקריאה מעכבת, **ומה שאמר רבי אסי בשם ר' יוחנן** היינו לדעת רבנן שאין קריאה מעכבת. **ולגבי הנהגה** לדעתו שנחלקו רבנן ורבי יהודה, אמר ר' יוחנן **לדעת רבי אסי בשם ר' יוחנן** אין קריאה מעכבת אולם אמר רבי דייא כל לפני ד' אלקיך" הכוונה לתנופה, ו"ולקח הכהן הטנא מידך והניחו" היינו הנהגה. **ולדעת רבא** נכפל ענין הנהגה, ודרש מ"ולקח הכהן הטנא מידך" ונאמר בקרבן שלמים "ידיו תביאנה את אש" ד" והכוון לתנופה.

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

"חצי שיעור" וחשיבות בשיעור איסור ומצווה.

דעת רבי שמעון שבכל השיעורים יש איסור ומלקות באכילת כל שהוא, ומה שנאמר שיעור כזית זה לגבי חיוב קרבן. כתב הריטב"א בשם רבנו מאיר לבאר את דברי ר"ש וז"ל "ורבינו מאיר ז"ל נתן טעם למלקות כיון דאכל במידד אחשביה לחומר איסור להתחייב בכל שהוא אבל קרבן שהוא על אכילת שיוג בעי כזית לחשיבות". עכ"ל.

בכלי חמדה רוצה להרוויח בהבנה זו יסוד שדנו בו גדולי האחרונים, אדם שיש לו חצי כזית מזה לביל בסדר הריטב"א הנוכרת, שיטת החכם צבי (ס' פ"ו) שחצי שיעור אסור מהתורה כיון שמחשיבו האדם, היינו אם אוכלו יש כאן חשיבות, וזכר זה אסור שהחשיבות מגדירה את האיסור לאכילה בדומה לערך השיעור, ולכן אם מחשבת האדם היא לאכול הרי שמהתורה אסור לאכול את החצי שיעור, ורבי שמעון הוסיף עוד נדבך וסבר שמחשבה זו יכולה להועיל אף לגבי מלקות, אמנם רבנן חולקים על ר"ש וסוברים שמחשבת האדם להחשיב את הדבר לא יכולה להועיל לגבי מלקות אבל לגבי "שם איסור" יש אחשיבה.

(הכלי חמדה רוצה להרוויח בהבנה זו יסוד שדנו בו גדולי האחרונים, אדם שיש לו חצי כזית מזה לביל בסדר, האם יש לומר שיאכל לכל הפחות מה שיש לו, וכמו שאמרו חצי שיעור אסור מן התורה לגבי איסורים, וכמו שלר"ש יש מלקות על אכילת איסור בכל שהוא, אי"כ מבאר שיש תוקף לאכילת כל שהוא וכדרך האיסור לו יהיה הדרך במצווה, או שיש לומר שאין לו לאכל מה שיש לו, כיון שאין באכילה זו מאומה וביותר עוד יעבור על "בל תגרע", ולפי יסודו ש"אחשיבה" ומחשבת האדם לאכילה יוצרת מעלה בדבר, אי"כ המחשבה גורמת לו כביכול לשיעור אכילה ולא שיעור לזון "בל תגרע" וטוביא ראה מפדיו הכן, שהחייב לפדות את בנו הבכור בתמשה סלעים, ובכ"ז יכול להכהן לומר לדידי שוה לו ולקבל סכום פחות ואין סתורן בפדיון, אי"כ מבאר שאחשיבה יכול לתת תוקף הלכתי אף לגבי השיעור, ממילא מחשבתו יכולה להחשיב את החצי שיעור לאכילת מזה, ולא יתקן בבל תגרע. ועי' באריכות הענין ברכי יוסף חפ"ד, הגר"י פערלא על הרס"ג עשה ה. ו. שאנת אריה ק. מהר"י אסאד קלו).

מהו דבר האיסור ב"חצי שיעור"? בתחילת פרק שמיני ביומא נחלקו ר"ח ור"ל

בדין חצי שיעור, דעת רבי יוחנן ש"חצי שיעור אסור מהתורה" התורה שאסרה דבר מסויים לא רק אסרה את השלב שבו יש עונש אלא יש אזהרה אף על כל שהוא. אמנם ר"ל חולק וסובר שחצי שיעור נאסר מדרבנן. (אמנם בהעמק שאלה בשאלתא קס" בתו"ד כתב שאף ר"ל שאמר בכל התורה חצי שיעור אסור מדרבנן ביה"כ יכול להיות שסובר שהוא דבר תורה כיון שבכל האיסור נאסר בהם דין "אכילה" כאן תורה לא אסרה "חצי" אלא רבנן אסרו. אולם ב"עינוני" כל שאכל אפילו מזה הוא כבר לא בכלל ה"עינוני" כאן לא שייך לומר שבחצי לא אסרה. כי הרי צריך להיות במצוה של מעונה וכוונתו מה שהיה הפקיע מעצמו את העינוני. ועי"ש).

אלא יש מקום לעיין לדעת רבי יוחנן שחצי שיעור אסור מה הגדר. דדנו בכך ברוותא (קובץ שמעות חולין אות מה', קובץ ב"אוריית בכורות אות ג', קובץ ש"ב ש"ב סוס' ועוד) מהו יסוד האיסור בחצי שיעור, האם הוא מצד שחצי לאיסורו והוא סיסת האיסור מצד שיכול להצטרף. (כלשון הגמ' בדברי רבי יוחנן) או שזה סימן וראיה לסוג איסור שיכול להצטרף, כיון שיש לו חשיבות עצמית ברגע שאוכלו בצורה זו. (דומה לרבנו מאיר בריטב"א לפנינו)

נפק"מ באדם שחצי שיעור בסוף יוה"כ מידן עצמו לא יכול להצטרף שהרי לכשיצטרף כבר הזמן יהיה מוצאי יוה"כ ומותר לו לאכול, אי"כ לא עבר איסור בחצי שיעור שהרי לא היה ראוי להצטרף. או שזה הגדרה באיסור וחשיבות אי"כ בשעה שאכל עבר איסור של "חצי שיעור". ועיין.

כמו"כ יש לדון באדם שאכל חצי כזית חמץ לקראת מוצאי פסח. דעת הצ"ח (פסחים מד, ב) שלא יהיה חייב כיון שלא ניתן לצרפו. המנ"ח (מצוה רמח) ובאבני מילואים (ס' י"ד בש"ת בסוף הספר) נוקטים שיעבור כיון שזה הגדרה באיסור ולא צריך שיהיה צירוף בפועל.

ובאמת בחכם צבי (ס' פ"ו) חידש שמחמת שחצי שיעור אסור מהתורה מחמת חשיבות, אי"כ כל זה באיסור שהאדם מחשיבו וכפי פעולת מעשיו נראה שביכול הגביה את קרנו של האיסור, אולם דבר שלא יעשה שום מעשה ונצטרך לדון בו רק בעבר ממילא, לא יהיה בו חשיבות שהרי האדם לא החשיב, ממילא לדעתו "ובל יראה ובל ימצא" שיהי יעבור על חצי שיעור אסור מהתורה, כיון שאין כאן מושג של "אחשיבה" שהרי לא עשה מאומה, ונאמר לו פירור כל שהוא בביתו, הוא לא החשיב.

אמנם בדברי המג"א (תמו, ב) נראה שחלק על החכם צבי, וס"ל שעובר על בל יראה ובל ימצא בכל שהוא שהתורה החשיבתו, ובמ"ב (תסז, מד) הקל במקום הדחק כדברי החכם צבי.

(בישל לפני סוף השבת מלבד הנידון אם יש דיני חצי שיעור בדברים שלא קשורים לאכילה יש להתבונן בחלוקת הרש"ש בשבת ע"י והמנ"ח במוסך השבת לגבי כל מלאכה שלא נגמרת כמו בישול זורע וכד' שפועל והמלאכה נגמרת אחר זמן. מה יהיה באדם שהניח סיר לבישול דקה לפני מוצאי"ש. לכאור' הבישול יתבצע במוצאי"ש וכו'). אמרו בגמ' בשבת (קד, ב) כתב אות אחת והשלימה לספר חייב. אולם כשהג"ג שהחייב של מלאכה "כותב" הוא בשיעור של כותב שתי אותיות, אולם כשהג"ג שעי"י הכתיבה הוא משלים את הספר חייב הוא אפי' על כתיבה של אות אחת. ויש דעות שדווקא בסוף הספר, אמנם אף לדעות שאין חייב על משלים אות אחת בתוך הספר אולם המ"ב (שם) נקט שיש איסור בכתיבת אות אחת מצד חצי שיעור אסור מהתורה. ולדבריו יש מקום לעי' לפי ההגדרות של חצי שיעור שאם האיסור בחצי שיעור מחמת שאפשר וישלים למלאכה שלמה כאן הרי היה חסר רק אות אחת ולא יותר ואי"כ אין חשש שישלים בעוד אות. אולם ברבינו